

Column

Rienk de Jong

Drama in de cyanea-poel

In mijn tuinvijver staat een toefje zwanenbloem. Veel moois is het niet, alleen een stel smalle bladeren, bloemen willen maar niet komen. Op het wateroppervlak rond de zwanenbloem drijven bladeren van kikkerbeet en fonteinkruid, waar graag schaatsenrijders op komen zitten. Niets bijzonders bij elkaar, maar een paradijsje voor libellen. Parende lantaarntjes en variabele waterjuffers vliegen druk rond de vijver en af en toe landt een wijfje, met het mannetje loodrecht op haar nek, op een kikkerbeetblad en krult haar lijf er onder om eieren af te zetten. Het boeiendst is echter de zwanenbloem, die fungeert als lanceerplatform. Volgroeide larven van allerlei libellen kruipen langs de bladeren omhoog en de volwassen dieren, nog zeer bleek, werken zich uit de krappe huid. Het meest opvallend zijn de bijna vijf centimeter lange larven van de blauwe glazenmaker (*Aeschna cyanea*), reden waarom ik de vijver de *cyanea*-poel heb genoemd.

De *cyanea*-poel wordt mede bewoond door zeker zes forse kikkers, geduchte rovers. Ze eten alles wat beweegt en niet te groot is om door te slikken, inclusief jonge visjes. Toch lukt het blijkbaar vele libellenlarven om in de vijver volwassen te worden. Maar daarmee zijn de gevaren niet van de baan. Je zou denken dat de weerloze, uitsluitende libellen een gemakkelijke prooi vormen voor de kikkers, maar ik heb nooit een poging van een kikker in die richting gezien. Misschien zien de kikkers de uitkomende larven niet eens, omdat ze zo ontzettend traag bewegen. Er liggen echter andere gevaren op de loer. Twee spinnen hebben draden gespannen tussen de zwanenbloembladeren en af en toe raakt daar een lantaarntje, eindelijk droog en hard genoeg om te vliegen, in verstrikt.

Doordat het tuinpad vlak langs de zwanenbloem loopt, kon ik in de zomer van 2016 relatief comfortabel op mijn buik liggend het leven ter plekke volgen. Dat deed ik met name van de imposante blauwe glazenmaker. Zo kreeg ik een indruk van de snelheid, of liever gezegd de traagheid, van het uitsluitproces. De snelheid was trouwens wisselend tussen individuen, misschien mede beïnvloed door weersomstandigheden. Ik geef hier gemiddelden weer. Er was geen bepaald tijdstip waarop de larven uit het water kropen, vaak gebeurde dat al voor 08:00 uur, maar ook wel in de middag. Na een minuut of twintig begon de huid boven op de thorax te barsten en wurmde het volwassen dier zich met een soort peristaltische bewegingen uit het krappe omhulsel. Daarbij werd eerst het lichaam achterover gekromd, tot het na een klein half uurtje bijna vrij was. Dan zwaaide het lijf snel omhoog, grepen de poten de bovenkant van de larvehuid of het zwanenbloemblad en werd het laatste deel van het abdomen vrij getrokken. Stil hangend werden de vleugels gestrekt, een heel proces, van ongeveer één naar wel meer dan vijf centimeter. Daarbij waren de vleugels, aanvankelijk sterk gekreukeld en ondoorzichtig, boven het lichaam opgeklapt. Pas als ze na ruim twintig minuten op lengte waren, werden ze langzaam helderder en zijwaarts gespreid om te harden. Na verloop van tijd gingen de vleugels trillen en plots koos de verse libel het luchtruim.

Al die tijd, bij elkaar anderhalf tot twee uur, kon de libel niet vluchten of zich verdedigen tegen aanvallers. Zoals gezegd keken de kikkers er niet naar om en welke andere potentiële predator zou er zijn in een stadstuin? Over een periode van ruim drie weken kropen op deze manier 28 larven van de blauwe glazenmaker uit het water, op sommige dagen geen enkele, op andere dagen meerdere. Dertig leek mij een mooi aantal, dat ik wel mocht vieren met een lekker Belgisch biertje of zo. Een blij

voorzicht. Toen sloeg het noodlot toe. Ik hield nummer 28 in de gaten, maar kon er niet de hele tijd bij zitten. De laatste keer dat ik er van dichtbij naar keek, was de huid op de thorax nog niet gesprongen. In mijn ooghoek zag ik gefladder bij de zwanenbloem. Twee huismussen hingen met trillende vleugels bijna stil voor de sprieterige bladeren. Op dezelfde manier konden ze ook voor bloemen in de tuin hangen, kennelijk om vliegjes en mugjes als bron van dierlijk eiwit voor hun kroost te vangen. Maar bij de zwanenbloem waren geen vliegjes en mugjes, slechts de naar verhouding reusachtige *cyanea*-larve. Terwijl ik er snel heen liep, schoten de mussen weg, eentje met in de snavel de nimf die aan weerszijden ver uitstak.

... een heel
gewurm
op weg naar
volwassenheid...

Foto: Rienk de Jong

Vermoedelijk was dit de eerste keer dat zo iets gebeurde, althans in mijn tuin. Later op de dag zag ik verschillende keren mussen de zwanenbloem controleren. Als ze deze voedselbron eerder ontdekt hadden, had ik waarschijnlijk niet zoveel blauwe glazenmakers volwassen zien worden. De mussen hebben duidelijk een grotere herseninhoud dan de kikkers, die de larve niet eens als prooi herkennen. Ik vreesde een effect als van de melkdoppen openende pimpelmezen, die het trucje van elkaar afkeken in de tijd dat er nog glazen melkflessen met dunne aluminium doppen waren. Twee weken verstreken zonder een *cyanea*-larve in zicht, maar wel volop mussen in de tuin. Misschien waren de mussen mij te slim af, ook al heb ik een grotere herseninhoud dan de mussen. Daarna was ik twee weken afwezig. Na terugkomst waren de mussen verdwenen (en de jonkies wellicht uitgevlogen). Toen volgden er nog drie uitsluitende *cyanea*-larven, dus ten slotte kwam het toch nog goed met het Belgische biertje.

Rienk de Jong, rienk.dejong@naturalis.nl